अर्द्धवार्षिक परीक्षा वर्ष 2018
कक्षा 10वीं
विषय :– संस्कृत (सामान्य)

निर्देश :– 1. सर्वे प्रश्ना अनिवार्याः सन्ति।

2 .प्रश्नानां सम्मुख अकांः प्रदताः।

समय 3 घंटा | पूर्णांक 100

प्र. 1 उचित विकल्पं चित्वा लिखत– 1x5=5

(क) मनः + रथः इत्यस्य सन्धिः अस्ति –
(अ) विसर्ग सन्धिः (ब) व्यञ्जन सन्धिः (स) गुणस्वर सन्धिः (द) दीर्घस्वर सन्धिः

(ख) "नमस्ते" इत्यस्य पदस्य सन्धिः विच्छेदः अस्ति –
(अ) नमः+ते (ब) नम+ते (स) न+मस्ते (द) नम+स्ते

(ग) यण सन्धेः उदाहरण अस्ति –
(अ) हिमालयः (ब) इत्यादि (स) गणेषः (द) नयनम्

(घ) ममैव इत्यस्मिन् पदे सन्धिः अस्ति –
(अ) यणस्वर सन्धिः (द) वृद्धिस्वर सन्धिः (स) अयादिस्वर सन्धिः (द) गुणस्वर सन्धिः

(ड) विद्या माता इव रक्षति अस्मिन् वाक्ये अव्ययम् अस्ति –
(अ) विद्या (ब) माता (स) इव (द) रक्षति

प्र .2 उचित विकल्पं चित्वा लिखत – 1x5=5

(क) "चौरमयम" इत्यस्मिन् पदे समासः अस्ति –
(अ) अव्ययीभावः (ब) तत्पुरूषः (स) द्वन्दः (द) द्विगुः।

(ख) "हरिहरौ" इत्यस्य समासविग्रहः अस्ति –
(अ) हरि च हरौ (ब) हरि च हरौ च (स) हरिष्च हरष्च (द) हरिः हरौ च

(ग) द्विगु समासस्य उदाहरणम् अस्ति –
(अ) राजपुत्रः (ब) महापुरूष (स) लम्बोदरः (द) पञ्चवटी

(घ) अधोलिखितेषु उपसर्गः नास्ति –
(अ) प्र (ब) परा (स) घरा (द) अप

(ड) अधोलिखितेषु उपसर्गः अस्ति –
(अ) सम् (ब) वद् (स) अस् (द) वस्

प्र. 3 उचित विकल्पं चित्वा लिखत– 1x5=5

(क) "द्रक्ष्यति" इत्यस्मिन् पदे धातुः अस्ति–
(अ) द्रक्ष (ब) दृष् (स) दा (द) रक्ष्

(ख) पास्यति इत्यस्मिन् पदे पुरुषः अस्ति –
(अ) लट्लकारः (ब) लृटलकारः (स) लङलकारः (द) लोट्लकारः।

(ग) वर्धताम् इत्यस्मिन् पदे पुरुषः अस्ति –
(अ) प्रथमपुरूषः (ब) मध्यमपुरुषः (स) उत्तमपुरूषः (द) महापुरूषः।

(घ) ददति इत्यस्मिन् पदे वचनम् अस्ति–
(अ) एकवचनम् (ब) द्विवचनम् (स) बहुवचनम् (द) मृदुवचनम्।

(ड) अधोलिखितेषु अव्ययम् अस्ति–
(अ) कथा (ब) प्रथा (स) व्यथा (द) यथा।

प्र. 4 उचित विकल्पं चित्वा लिखत– 1x5=5

(क) गुणवान् इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति–
(अ) मतुप (ब) क्तवतु (स) षानच् (द) तव्यत्

https://www.mpboardonline.com

(ख) पठन् इतस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति–

(अ) टाप् (ब) ल्यप (स) षानच् (द) घत्

(ग) बाल+टाप् इत्यस्य पदम् भविष्यति–

(अ) बालटाप् (ब) बालटा (स) बाला (द) बालाप

(घ) अनीयर प्रत्ययस्य उदाहरण अस्ति–

(अ) स्मरणीयम् (ब) पठितव्यं (स) दत्वा (द) गतः

(ङ) मितं च सारं च..........................हि वाग्मिता।

(अ) धनो (ब) निर्धनो (स) वचो (द) न

प्र. 5 प्रदतैः शब्दैः रिक्त स्थान पूर्ति कुरूत– **1x5=5**

(नरा, पितृसम्, भुतानि, स्मरन्तु, सहयोगम्)

(क) सर्वे एवं तेषा..............................इच्छान्ति ।

(ख) प्रवासिनो यान्ति..............................स्वदेषान् ।

(ग) पुरातनं स्वपौरूषं..............................वीरबन्धवः ।

(घ) ज्येष्ठो भ्राता..............................।

(ङ) दानेन..............................वषी भवन्ति।

प्र .6 अधोलिखितेषु प्रष्नेषु त्रयाणं प्रष्नानाम् उत्तराणि संस्कृत भाषायाम् एकवाक्येन लिखतः– **2x3=6**

क) षिष्यान् व ं परीक्ष्येत्?

ख) सुरेन्द्रः कै प्रकीडितः?

ग) कस्य अभिनिष्क्रमण संस्कारः अस्ति?

घ) रथकारः पर्वतदेषे किमर्थ गतः?

ङ) सुतापेक्षी कः आसीत्?

प्र .7 (अ) अधोलिखितेषु द्वयोः शब्दयोः शब्दरूपाणि निर्देशानुसार लिखतः – **1x2=2**

क) अस्मद् सप्तमी विभक्तिः बहुवचनं।

ख) राजन् षष्ठी विभक्तिः द्विवचनं ।

ग) कवि तृतीया विभक्तिः एकवचनं।

(ब) तुभ्यम् अथवा तव इति पदस्य विभक्तिं वचनम् च लिखत। **1x2=2**

प्र .8 अधोलिखितेषु गद्यांषेषु गद्यांषद्वयस्य प्रष्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत– **5x2=10**

(क) प्रकृतिरपि समयस्य पालनं कार्यपरायणताम् एवं उपदिषति निरन्तरम् । प्रकृतौ यावन्तः पदार्थाः सृष्टाः सन्ति ते सर्वेऽपि अहोरात्रं कार्यसंलग्ना एंव दृष्यन्ते। सूर्य–चन्द्राभ्याम् आरम्भ कीट्पंतगः पिपीलिकापर्यन्तं सर्वेऽपि स्वस्व व्यापरे व्यापृताः विलोक्यन्ते.। अतः प्रकृत्या अपि इयमेव षिक्षा दीयते यत् नहि केनापि समयस्य अनुपयोगः कर्तव्यः इति।

(अ) प्रकृति रपि कि उपदिषति?

(ब) प्रकृतौ यावन्तः पदार्थाः सृष्टा सन्ति ते अहोरात्रं कस्मिन् संलग्ना एंव दृष्यन्ते?

(स) सर्वेऽपि कस्मिन् व्यापृताः विलोक्यन्ते?

(द) कया समयस्य पालनमेव षिक्षा दीयते?

(इ) कस्य अनुपयोगः न कर्तव्यः?

(ख) ततः स नित्यमेव दुग्धं गृहीत्वां स्वकुटुम्बं परिपालयति। अथ रथकारेण वल्लभत्वाद्यासेरकग्रीवायां महतीघण्टा प्रतिबद्धा। पश्चाद्रथकारो व्यचिन्तयत् अहो। किमन्यैर्दुष्कृतकर्मभिः यावन्ममैतस्यादेवोष्ट्रपरिपालनादस्य कुटुम्बस्य भव्यं सञ्जातम्। तत्किमन्येन व्यापारेण। एंव विचिन्त्य गृहमागत्य प्रियामाह–भद्रे। समीचीनोऽयं व्यापारः।

(अ) उञ्ज्वलकः नित्यमेव दुग्धं गृहीत्वा कं परिपालयति?

(ब) रथकारेण महतीघण्टा कुत्र प्रतिबद्धा?

(स) रथकारः किम् व्यचिन्तयत्?

(द) भद्रे! समीचीनोऽयं व्यापारः इति कः प्रियामाह?

https://www.mpboardonline.com

(इ) आगत्य इतिशब्दे प्रकृति प्रत्ययं च पृथककुरूत।

(ग) ततोऽसौ देषादेषान्तरं विचरन व्याकरणवेदान्तादीन्यने कषास्त्राणि विषेषतः योगपद्ध— अषिक्षत। विचरणकालेऽयं नर्मदातीरे स्वामिपूर्णानन्दसरस्वतिसकाषात् सन्यासमगृहणात्। तदा एषः दयानन्दसरस्वतीति नाम्ना प्रसिद्धः जातः। अनन्तरं मथुरां गत्वा प्रज्ञाचक्षुषः स्वामिनः विरजानन्दात बहुविधानि शास्त्राणि अषिक्षत।

(अ) मूलषंकरः कुत्र विचरन् व्याकरण वेदान्तादीनि शास्त्राणि अषिक्षत्?

(ब) अयं कस्य सकाषात् सन्यासमगृहणात्?

(स) तदा एषः किम् नाम्ना प्रसिद्धः जातः?

(द) प्रज्ञाचक्षुन्स्वामी कः आसीत्?

(इ) अनन्तरं कुत्र गत्वा सः बहुविधानि शास्त्राणि अषिक्षत्?

प्र. 9 अधोलिखितेषु पद्यांषेषु पद्यांषेद्वयस्य प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत— 5x2=10

(क) धनोपगुढं गगनं न तारा, न भास्करो दर्षनमभ्यु पैति ।
नर्वेर्जलौघैर्धरणी वितृप्ता तमोविलिप्ता न दिषः प्रकाषाः।

(अ) धनोपगूढं किम्?

(ब) ताराः भाष्करः च कि न अभ्युपैति?

(स) धरणी कैः वितृप्ता?

(द) तमोलिप्ताः काः न प्रकाषाः?

(इ) प्रकाषः इति शब्दस्य विलोमपदं लिखत।

(ख) कृषीवलैः समेधिता भवन्तु धान्यवृद्धयः।
श्रमेण सन्तु साधितास्तु वरिसाहसर्द्धयः।
स्मरन्तु पुर्वपूरूषै जर्गत्सु यंद यषोडर्जितम्
समस्तदिक्षु विश्रुतं तदद्य यावदूर्जितम्।।

(अ) कैः धान्यवृद्धयः समेधिताः भवन्तु?

(ब) केन साधिताः तु वीरसाहसर्द्धयः सन्तु?

(स) कीदृषः यषः पूर्वपुरूषैः अर्जितम्?

(द) किम् अद्य स्मरन्तु?

(इ) स्मरन्तु इति पदस्य विपरीतार्थी पदं लिखत्?

(ग) ऊँ येन कर्माण्यपसो मनीषिणो यज्ञे कृण्वन्ति विदथेषु धीराः।
यद पूर्व यक्षमन्तः प्रजानां तन्मे मनः षिवसङ्कल्पमस्तु।।

(अ) केन अपसः मनीषिणष्च यज्ञे विदथेषु च कर्माणि कुर्वन्ति?

(ब) अपूर्व यक्षमन्तः प्रजानां कः?

(स) कस्य मनः षिवसङ्कल्पमस्तु?

(द) धीराः इति पदस्य विलोम पदं लिखत ?

(इ) अस्तु इति शब्दे धातु लकारं पुरूषं वचनं च लिखत्?

प्र. 10 युग्ममेलनं कुरूत— 1x4=4

अ	ब
पुरूषादः	मुनिः
मार्कण्डेय	घटोत्कच
प्रकृतिदतः वरः	वैदिक ज्योतिः
महर्षिणा प्रकाषिता	वृक्षः

प्र. 11 शुद्ध वाक्यानां समक्षम् आम् अशुद्ध वाक्यानां समक्षं न इति लिखत। 1x4=4

(अ) अलकृताः मूर्धजाः पुरुषं विभूषयन्ति।

(ब) घटोत्कचः जनन्या आज्ञप्तः।

(स) रामदेवस्य गृहं वैभवो पेतम् आसीत्।

(द) संस्कृतमेव राष्ट्र भाषा भवितव्यया डॉ सम्पूर्णानन्द।

https://www.mpboardonline.com

प्र. 12 अधोलिखितेषु प्रश्नेषु प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृत भाषायाम् एकपदेन लिखत। 1x4=4

(अ) जलं विना किं न सम्भवम्?

(ब) सिद्धार्थः कस्मिन् वंषे उत्पन्न अभूत्?

(स) रथकारस्य नाम किम् आसीत्?

(द) आत्महिताय किम् अनुष्ठेयम्?

प्र. 13 **प्रश्नपत्रे समागतान् श्लोकान् विहाय स्वपाठ्य पुस्तकस्य सुभाषितद्वयं लिखतअ।** 4

प्र. 14 **स्वप्राचार्य कृते स्थानान्तरण प्रमाण पत्रार्थ एंक पत्रं संस्कृतं लिखत्?** 4

अथवा

स्वमित्रस्य एकम् शुभकामना पत्रम् संस्कृत भाषायाम् लिखत

प्र. 15 **अधोलिखितेषु अशुद्धकारक वाक्यानां शुद्धिः करणीया** 1x5=5

(अ) वृक्षात् पत्राः पतान्ति।

(ब) सः विघयालयं गच्छसि ।

(स) मम् दुग्धं रोचते।

(द) सैनिकः अष्वेन पतति ।

(इ) सीता रामस्यसाह वनं गता ।

प्र. 16 **अधोलिखितेषु वाक्यानां कथानुसारेण क्रम समायोजनं कुरुत ।** 1x5=5

(अ) ततः वासुदेवः रामनाथपुर प्राप्य रामदेवस्य गृहम् अगच्छत्।

(ब) *गंङ्गातीरे मार्कण्डेयः नाम कष्चन मुनिः वसतिस्म।*

(स) किच्चिदग्रे गतः वासुदेवः कष्चित् देवालयम अपष्यत्।

(द) षिष्य अनन्तरं रामनाथपुरं प्रति प्रस्थितवान्।

(इ) वासुदेवः तस्य प्रिय षिष्यः आसीत्।

प्र. 17 अधोलिखितम् अपठितं गंधाषं सम्यक पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृत भाषायां लिखत।

1x5=5

संसारे अनेकेषां दुःखानां मूलकारणं अज्ञानम्ः अज्ञानात् एव समाजे नानाविकिराणां जन्म भवति। हिंसा भ्रष्टाचारादयः ये उपद्रवाः अस्मान पीडयन्ति, तेषां मुले अषिक्षा एव वर्तते। वयं षिक्षायाः प्रकाषेन अज्ञानस्य अंधकारं हर्तुं सज्जा भवेम्।

(अ) अस्य गद्याषस्य षीर्षकं लिखित ?

(ब) दुःखानां मूलकारणं किम् ?

(स) समाजे अनेके विकाराः कथं जायन्ते ?

(द) के उपद्रवाः अस्मान् पीडयन्ति ?

(इ) अज्ञानात षब्दे का विभक्ति अस्ति ?

प्र. 18 अधोलिखितेषु **एंक विषयं स्वीकृत्य शतशस्देषु संस्कृतभाषायां निबंध लिखित।** 10

1. संस्कृत भाषायाः महत्वम्।
2. सदाचारः
3. मम दिनचर्याः
4. अस्माकं देषः

https://www.mpboardonline.com